

zsálemi Yad Vashem Igazak részlegében. További ilyen incidenseket közöl: Finkels-
tein, *Fénysugár a borzalmak éjszakájában, i. m.*, 20–23. o. Lásd még *RLB*, 284. dok.

19. Tagjai közé tartozott Hirsch Márton, Schmetterer J., Goldenberg Leó, Be-
nedek Pál és Lampel D. Vágó Béla: Political and Diplomatic Activities for the Rescue
of the Jews of Northern Transylvania. *YVS*, 6:155. o. Zissu és Fildermann – a cionista,
illetve a közösségi szervezetek vezetői – mellett aktív szerepet játszott Jean Cohen
és Leon Itzcar.

20. Az emigrációs program beindítása után rövid időn belül számos technikai és
illetékességi probléma merült fel, elsősorban annak eldöntésével kapcsolatban, hogy
kiket válasszanak ki a biztonságba vivő tengeri útra. Július 21-én Zissut levélben meg-
kereste A. Hirschmann, az Egyesült Államoknak a Háborús Menekültügyi Hivatalt
képviselő rendkívüli megbízottja, aki szorgalmazta, hogy a hajókat a kormány hozzá-
járulásával gyorsan indítsák útnak. Lásd Hirschmann levelét: Zsidó Nemzeti és Egye-
temi Könyvtár, Jeruzsálem, Heb. 40 1253/30. A Háborús Menekültügyi Hivatalt
közreműködésének további részleteit lásd a 31. fejezetben.

21. A németek jól ismerték a románok szerepét az emigrációs programban. Kil-
linger a június 9-i ülésről egy sor dokumentumot továbbított a külügyminisztérium-
nak július 17-én. *NA*, T-120. mikrofilm, 4203. tekercs, K789/K209065–099. kockák;
RLB, 317. dok. A történetről Wagner július 28-án értesítette Ribbentropot. *NA*,
K789/K209100–101. kockák.

22. *RLB*, 194., 196., 197., 282., 284. dok.

23. *NA*, T-120. mikrofilm, 4203. tekercs, K789/K209100–117. kockák. Romá-
nia augusztus 23-i átállása után a Volksgruppen-vezetőket hamarosan letartóztatták
és speciális büntetőtáborokba vitték. *Uo.*, K209217. kocka.

24. *RLB*, 316. dok. Közleményének egy példányát von Thadden ugyanezen a na-
pon elküldte Eichmann-nak *NA*, T-120. mikrofilm, 4355. tekercs, K213558. kocka.

25. *RLB*, 317. dok.

26. *Uo.*, 196. dok.; *NA*, T-120. mikrofilm, 4355. tekercs, K213505. kocka.

27. *RLB*, 318. dok.

28. *Uo.*, 319. dok.

29. *NA*, 4355. tekercs, K23510. kocka. Az értesítést Reinebeck, a külügyminisz-
teri iroda egyik vezető tisztviselője írta alá.

30. A nyilatkozat példányaikat Josef Mandl – az akkoriban El Salvador svájci diplo-
máciai képviselőjét ellátó Georges Mandel – Mantello fivére – továbbította Zürichbe
a Schweizer Hilfscomité für die ungarischen Judennek (Magyar zsidók svájci segítő-
bizottsága), valamint a Nemzetközi Vöröskeresztnek. Yad Vashem, Jeruzsálem, Ar-
chívum, M-20/47.

31. A háború alatti Románia különféle vezetőinek értékelése: Alexandre Safran
(korábban romániai főrabbi): The Rulers of Fascist Romania Whom I Had to Deal
With. *YVS*, 6:175–180. o.

32. Zissu Antonescuval és Vlădescuval folytatott megbeszélésének jegyzőkönyve,
amit 1944. augusztus 23-án Marton Ernő és Leon Itzcar elfogadott és aláírt. Megta-
lálható a Zsidó Nemzeti és Egyetemi Könyvtárban, Jeruzsálem, Heb. 40 1253/30.

33. *Uo.*

34. *Renasterea Noastră* (Újjászületésünk). Bukarest, 1944. október 20. 1. o.

35. *Uo.*, 1944. november 10., 4. o.

36. *RLB*, 354. dok.

37. *Uo.*, 355. dok.

38. A koncentrációs táborok lakóinak hazatelepítésére kiküldött első vonat